"POLSKI PRZEGLĄD KARTOGRAFICZNY”

wybrane artykuły 1931-32

Wykorzystanie materiałów archiwalnych w celach komercyjnych (reprodukcje w wydawnictwach itp.) może nastąpić po podpisaniu stosowej umowy.

Po opublikowaniu pracy, w której wykorzystane zostały zbiory Dariusz Domala domciu@poczta.onet.pl autor zobowiązany jest złożyć jeden egzemplarz pracy do mojego archiwum.

will realise how few of them are left. In the present R. G. S. collection there is onty one instance of the kind, „A Manual of Belgium and the adjoining territories Atlas, February 1918. Naval Staff, Intelligence Division".

It is interesting to note that the first attempt at modern statistical cartography was undertaken in the Russian Board of Agriculture in 1845 and 1846, and Yilin's Statistical Atlas of Russia, edited in 1874, is probably the first publicat'on of this kind.

There are but few typical documents in the „Polonica" section of the R. G. S. collection. Besides a fine specimen of Rizzi Zannoni's work and several copies of Nordmann's map, I only noticed one title which interested me: „Carte Géographique et Minéralogique de la route de Brest à Paris et de Paris à Tobolsk en 7 feuilles, par M. l'Abbé Chappe d'Auterouche..." On the frontispiece there is a map called „Carte générale. La France, la Pologne et la Russie". This map is completed by interesting profiles, landscape sketches, detailed maps of mines and mineralogical regions. Nearly the whole of the Polish territory is represented.

Other publications belong but indirectly to the „Polonica" category. To these belong three fine atlases of Russia dating from the XVIII-th century, which afford interesting data concerning the internal boundaries of administrative units during the partitions of Poland. They are the „Atlas Russicus" published in two editions, one Latin and French, the other German, by the Petersburg Academy in 1745, the atlas „Auctore J. F. Schmidio" from the year 1770—79, and Wildbrecht's Atlas (1792). In addition to the above, the „Atlas Russicus" gives an imposing account of the geographical exploration of Northern Asia which, at that time, was certainly the country outside of Europe which had been best studied.

I have no doubt that European opinion had been thoroughly prepared beforehand for the great historical tragedy of the partition of Poland. Public opinion was influenced not only by events but, perhaps even in a greater degree, by cartographical documents and their direct and indirect tendencies. Who knows whether the maps of the two Dutch cartographers Bleuv did not help to destroy the idea of Polish entity in European minds, and whether the countless maps edited in the XVIII-th century by the Homann Institute in Nurnberg, with their German nomenclature, had not blurred the individuality of the Polish territories.

Nevertheless, the disappearance of the largest political body from the political map of Europe gave such a shock to the world at large, that the new conception of Poland was born from this state of mind. Whereas most of the cartographic documents dating from the XVII-th and XVIII-th centuries give hazy or misleading notions about Poland, which does not even figure in some of the large cartographical works of the XVIII th century, on the contrary from the end of the XVIII-th century to the middle of the XIX-th, there existed almost no atlas in the world, even amongst the smallest, which did not give a map of Poland as it was before the partition, while endeavours to give a correct Polish topographic nomenclature were greater than they had ever been before.

A study of the numerous documents of those times, which were collected in the R. G. S. rooms, showed me how the notion of Poland as a territory of secular history had entirely disappeared after the collapse of the insurrection of 1830—31 and after the shattering of the illusory hopes of the „spring of nations" in 1848. This fact, so painful for Poland resuscitated to new life, together with the experience and impressions I acquired in the hospitable and rich library of the R. G. S., only strengthened my conviction that the possession of a cartography of its own is a political instrument of the greatest importance for each state and nation, and also that a state's free access to the sea, its own development not, only in an economic and

political but also in a national sense, create material prosperity and, moreover, constitute the best conditions for national propaganda. The fact that the most Polish map in English and perhaps in world literature is the official Baltic Pilot of 1787 constitutes a most brilliant argument in favour of that thesis.

REICHSAMT FÜR LANDESAUFNAHME W R. 1929/30.

Oddział trygonometryczny odbudował 377 zniszczonych punktów trygonometrycznych, ale strata w tym dziale wyniosła aż 649 punktów. Przeprowadzono do końca niwelację brzegu morza Północnego na zachód od Łaby, a w latach 1930 i 1931 ma się niwelować w Szlezwigu i Holsztynie. Natomiast zrezygnowano z nawiązania tej niwelacji z drugim punktem stałym w głębi kraju, koło Magdeburga wobec braków pieniężnych.

Topografowie rozpoczęli pracę nad mapą 1 : 5.000 dla Saarbrücken i okolicy. Przeprowadzono nadto porównanie kosztów zdjęcia topograficznego z aerofotogrammetrycznem w podziałkach 1 : 5.000 na wyspie Sylt na obszarze 2·1 *km*². Zdjęcie topograficzne kosztowało 1.857 RM, zaś aerofotogrammetryczne 949 RM[1]. W ten sposób stwierdzono większą ekonomiczność zdjęcia aerofotogrammetrycznego w trudnym terenie wydmowym.

Pracowali też topografowie nad uzupełnieniami braków w zdjęciu 1 : 25.000 na Pograniczu i Pomorzu, ukończono też zdjęcie koło Kładzka. Rewizja arkuszy objęła m. i. 7 arkuszy w górnośląskim okręgu węglowym.

Oddział kartograficzny wydał w ciągu roku tylko 3 nowe arkusze wschodniopruskie 1 : 25.000. Zdecydowano się przy tej mapie przejść na druk trójbarwny nowych arkuszy i nowych nakładów starych arkuszy. Wydano arkusz „München" Międzynarodowej Mapy Świata 1/M a przypuszczać należy, że w r. 1931 ukażą się oba pozostałe arkusze „Berlin" i „Hamburg".

Główną natomiast uwagę poświęcił oddział kartograficzny rewizji, i w tej dziedzinie zredukowano zaległości w mapie 1 : 25.000 o 249, zaś przy mapie 1 : 100.000 o 36 arkuszy. Natomiast zaległości te wzrosły przy mapie 1 : 300.000 o 22 arkuszy. W sumie zalega obecnie 1.260 arkuszy wobec 1.523 przed rokiem. Charakterystycznem jest, że nie przeprowadza się żadnych uzupełnień ani rewizji na mapie 1 : 200.000 (warstwicowej), która prawdopodobnie podzieli los mapy Reymanna i nie zostanie nawet ukończoną, jeśli chodzi o jej niewydane, wschodniopruskie arkusze.

Kontynuowano nadto wnoszenie spółrzędnych prostokątnych w sekcje.

Należy wreszcie skonstatować około 20% spadek sprzedaży map, co wywołane zostało złą sytuacją finansową państwa. Charakterystycznem jest, że nie spadł zbyt map dla szerokiej publiczności, ale wyłącznie dla szkół i urzędów. *jw.*

[1] Mitteilungen des Reichsamts für Landesaufnahme 1930/31. No 2 i 3.

we wszystkich drukach identycznej skali barw jest technicznie niemożliwem, chodzi jednak o to, by w danym wypadku nie używać na obszarze województwa poznańskiego barw, które w innych mapach znaczą wysokość np. ponad 1000 *m*. Sądzimy przeto, iż dobre wydanie tej mapki stało się możliwem i bez zmiany skali barw, której żąda Recenzent.

(Przyp. Red.).

653. E. Romer i T. Szumański: **Mapki województw wschodnich.** Podz. 1 : 1,000.000. Nakład i druk Książnicy-Atlas. Lwów 1930.

Są to mapki w formatach 32 × 24 *cm* (średnio), przedstawiające poszczególne województwa. Dotychczas ukazały się mapki województw wschodnich, a więc Wileńskiego i Nowogrodzkiego (na jednym arkuszu), Białostockiego, Lubelskiego, Poleskiego i Wołyńskiego. Mapki województw Białostockiego, Wileńskiego i Nowogrodzkiego są fotograficznem pomniejszeniem map atlasu ściennego. Na mapach województwa Lubelskiego, Poleskiego i Wołyńskiego, w stosunku do mapy atlasu ściennego, wprowadzono pewne poprawki i uzupełnienia i pogrubiono silnie rzeki.

Całość doborem barw, ostrością i wyraźnością napisów sprawia dodatnie wrażenie.

Mapki te mają szczególne znaczenie dla szkoły. Dają bowiem uczniowi pomniejsze mapy ściennej ze wszystkiemi szczegółami. Należy się spodziewać, że wkrótce ukaże się druga serja tych mapek podobnie opracowanych i wydanych, a obejmująca resztę województw Polski.

E. Klimczak (Poznań)

„Druga serja" tych mapek nie ukaże się, bowiem należą faktycznie do tej serji i mapy innych województw, które zostały wydane w atlasach wojewódzkich i są także luźnie do nabycia. *(Przyp. Red.).*

654. E. Romer: **Atlas konturowy Polski.** Podziałka 1 : 1,000.000. Nakład i druk Książnicy-Atlas. Lwów 1930.

Mapki te obejmują wszystkie poszczególne województwa. Wydane są w dwóch zasadniczych formatach, jeden mniejszy 15·5×22·5 *cm*, drugi większy o średnich wymiarach 28 × 21·5 (formaty te nie są równe). Mapki te wykreślone są w projekcji stożkowej o polach półstopniowych. Na mapach tych podano bardzo wyraźnie granice państwa i administracyjne (województw i powiatów). Dla celów szkolnych dobrzeby było, aby te granice wykreślano także wzdłuż rzek, tembardziej że mogą zachodzić dwuznaczności. Wykreślono również rzadką, silnie zgeneralizowaną sieć rzeczną. Sieć ta jest zupełnie wystarczającą. Jeziora zakreskowano poziomo. Pozatem oznaczono ważniejsze miasta według pewnej skali. Skalę tę jednak należało objaśnić. Wszystkie mapki są pozbawione napisów

a więc ślepe, przeznaczone wyłącznie do ćwiczeń szkolnych. Pod tym względem omówiła je M. Przybylska w VIII zesz. Bibljoteki Geograficzno-dydaktycznej p. t. Mapki konturowe w nauce geografji. Książnica-Atlas 1931.

Wprawdzie prace, o tak specjalnem przeznaczeniu trudno jest omawiać pod względem kartograficznym, jednak mapki te, jako objęte nazwą atlasu, obowiązuje pewna jednolitość planu. Nie można więc tej samej rzeki wykreślać raz cieniej, drugi raz grubiej, ani tego samego miasta oznaczać różnemi znakami. Nawet na tego rodzaju mapkach obowiązuje w rysunku rzek pewna współmierność i proporcjonalność grubości. Nie można więc oznaczać Narwi większej od Wisły i Bugu (por. mapę woj. Białostockiego); dopływy Prypeci wypadają na mapie woj. Poleskiego większe od Bugu. Pod tym względem jest wiele uchybień, które mogą wyrobić w uczniu, sądzącym na podstawie mapy, fałszywe pojęcia co do wielkości naszych rzek. Mimo to atlasik konturowy wskazuje, jak wielką uwagę przywiązuje lwowski Instytut kartograficzny do zadań metodycznych w zakresie geografji. Stara się bowiem dać polskiej szkole nietylko doskonałą mapę, ale i pomoc w pracy nauczyciela i ucznia.

E. Klimczak (Poznań).

W mapkach tych (por. autoreferat nr. 636) zaznaczono, właśnie celem uniknięcia dwuznaczności, granice administracyjne wzdłuż rzek, jednak w myśl zwyczaju, nie wzdłuż całego odcinka rzeki ale tylko w kilku punktach. *(Przyp. Red.).*

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

655. **Mapa powiatu będzińskiego.** Podz. 1 : 75.000. Księg. A. Zmigroda. Będzin 1930. Druk L. Nowak. Król. Huta. 62 × 37 *cm*.

Carte de l'arrondissement de Będzin en palatinat de Kielce.

Kopja austrjackiego wydania 1 : 75.000 pruskiej K. d. w. R. została spolszczona i zaopatrzona w schematyczne granice powiatu i gmin, w nielicznych zaś szczegółach ponadto poprawiono i uzupełniono sytuację. Na obszarze powiatu dano nadto warstwice według K. d. w. R., których jednak nie cechowano a skopiowano niedbale i błędnie.

Najważniejszym jednak brakiem mapy jest to, że nie uwzględnia ona nowego zdjęcia Min. Robót Publ., wykonanego w podziałce 1 : 10.000 na dużych obszarach powiatu, a sprawozdanego tu pod nr. 624. Stąd też treść mapy odpowiada stanowi z przed wojny. Reprodukcja mapy odpowiada celowi. *jw.*

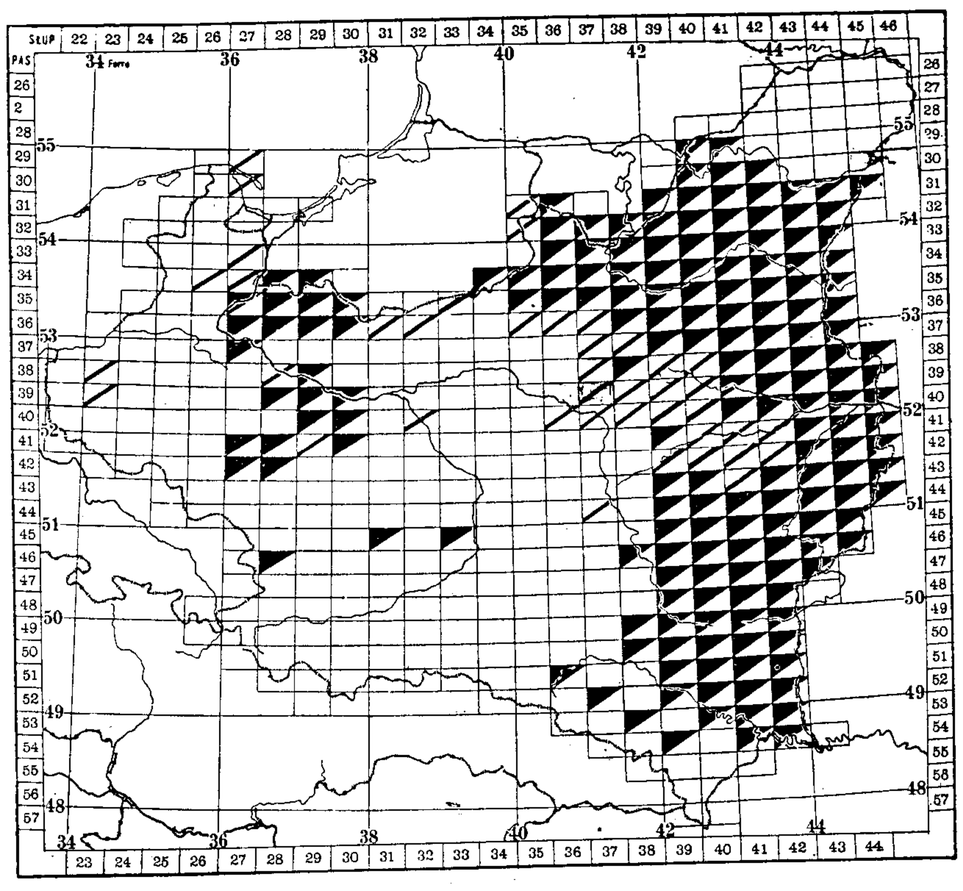

Ryc. 1. Stan mapy 1 : 100.000.
Zapełniono w połowie arkusze wydane, przekreślono arkusze przygotowywane.
État de la carte au 100.000e.
Feuilles editées en noir, feuilles \ en préparation.

656. U. Sojka: **Mapa schematyczna Beskidu Zachodniego, od Cieszyna do Babiej Góry.** Podziałka 1 : 75.000. Górnośląski Oddział Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Katowice 1930. Druk „Światłodruk". Katowice. 81 × 56 *cm.*

Carte touristique des Karpates en palatinat de Cracovie.

Jest to sprawdzona w terenie mapa obszaru między Bielskiem, Jabłonkowem, Babią Górą i Rajczą. Została ona skopjowana z mapy 1 : 75.000, w której spolszczono przeważnie dobrze nomenklaturę. Rysunek terenu przedstawiają czarne kreski dla grzbietów górskich. Odpowiedniemi barwami zaznaczono przeważnie poprawnie znakowanie orjentacyjne na szlakach turystycznych, wydobyto także barwnie prawie wszystkie schroniska. Strona zewnętrzna mapy, zarówno gdy idzie o rysunek, jak i o druk, spełni jednak tylko bardzo skromne wymagania. *jw.*

657. **Mapa Polski.** Podz. 1 : 100.000. Pas 34 Słup 29 Lubawa, Pas 39 Słup 32 Warszawa Północ, Pas 405 Słup 32 Warszawa Południe, P 41 Słup 27 Uniejów, Pas 35 Słup 36 Knyszyn, Pas 36 Słup 30 Działdowo. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1930.

Nouvelles feuilles de la carte de la Pologne au 100.000-e.

Sekcje te cechuje, jak i inne arkusze tej serji bardzo poprawna strona zewnętrzna. Obszar Polski na niej opracowany został tak na podstawie reambulacji, jak i późniejszego uzupełnienia.

W r. 1930 wydał m. i. W. I. G. jednobarwnie, jako tymczasowe 2 sekcje z okolic Warszawy, a mianowicie arkusze Warszawa Płn. i Płd. w podziałce 1 : 100.000. Są to reprodukcje mapy pruskiej z fonetyczną pisownią niemiecką, w które wprowadzono niektóre uzupełnienia. Sekcje te jednak są nieczytelne. Nie wiemy dlaczego nie sięgnął W. I. G. przy tym nakładzie do swej mapy okolic Warszawy 1 : 100.000, częściowo uzupełnionej przed paru laty, a przynajmniej po polsku opisanej i przy jej pomocy nie wydał owych dwóch arkuszy, coby z pewnością odpowiadało lepiej celowi.

Podkreślić tu musimy przy tej sposobności jeszcze jeden fakt. W. I. G. dostarcza obecnie po bardzo niskiej cenie swoich druków z austrjackiej mapy 1 : 25.000. Nie są oczywiście te mapy reambulowane, niemniej jednak ich udostępnienie ogółowi zasługuje na uznanie. N. b. stwierdzić należy, że w okolice Lwowa w tej mapie wprowadzono ostatnią reambulację W. I. G. *jw.*

658. **Beskidy śląskie.** Podziałka 1 : 100.000. Oddział P. T. T. w Cieszynie 1930. Druk F. Machaczek, Cieszyn. 38 × 36 *cm.*

Carte touristique des Beskides de la Silésie.

Schematyczny i gruby szkic obszaru między Cieszynem, Żywcem, Bielskiem i Czacą bez rysunku terenu. Nie wyróżniono w nim niestety szos od dróg innych a treść zawiera szereg rzeczowych błędów, w wymienionych „Wierchach" VIII, str. 239. Należy jednak zauważyć, że błędy te usunięto w pewnej części nakładu, gdzie wprowadzono poprawki ręcznie i ręcznie kolorowano ścieżki. Przy ścieżkach podano przeciętny czas marszu, nie zaznaczono jednak, czy chodzi tu o zejście czy wyjście. Strona zewnętrzna rysunku i druk stoją poniżej minimalnych wymagań. *jw.*

659. K. Ciszewski: **Powiat ostrowski, odolanowski, ostrzeszowski i kępiński.** Podziałka 1 : 150.000. Księg. Jan Ciszewski. Ostrów Pozn. Druk Książnica-Atlas. Lwów 1930. 27 × 52 *cm.*

Carte des arrondissements de Ostrów, Odolanów, Ostrzeszów, Kępno dans la Poznanie.

Barwna, doskonale przejrzysta i czytelna, celowo choć skromnie wydana, mapa czterech południowych powiatów województwa poznańskiego daje wszystkie miejscowości i dużą ilość należycie rozróżnionych szczegółów topograficznych. *jw.*

660. **Mapa operacyjna.** Podziałka 1 : 300.000. 27 — Wiłkomierz. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1930.

Nouvelle feuille de la carte polonaise au 300.000-e.

Sekcja ta obejmuje przeważnie obszar litewski, część Zemgalji i województwa wileńskiego. Uległa ona tylko gabinetowemu sprawdzeniu poza małym obszarem obozu ćwiczebnego Pohulanki. Także i na Litwie wniesiono granice powiatów. Sekcja ta daje cenny i poprawny materjał informacyjny. *jw.*

661. J. Natanson Leski: **Wskrzeszenie Państwa Polskiego w dobie wielkiej wojny 1914—1922.** Dostawa szkolna „Pestalozzi". Warszawa 1930. Druk W. I. G. 2 sekc. à 64 × 115 *cm.*

Carte de la restauration de la Pologne pendant la guerre 1914—1922, pose les couleurs sur l'étendue de la Pologne contemporaine et les territoires, habités par les Polonais; elle distingue un nombre considérable de fronts de guerre et de frontières fixées déjà au cours des années 1914—1922.

Nous y voyons les expéditions de l'armée russe sur le territoire de l'ancienne Prusse et l'ancienne monarchie autrichienne; les fronts de guerre des puissances Centrales sur le territoire russe; les expéditions de l'armée polonaise pendant la guerre de 1920, ainsi que celles de l'armée soviétique; les frontières du traité de Brześć, du traité lithuano-soviétique, de la ligne de Curzon, des frontières administratives des armées occupantes, les plébiscits enfin etc Evidemment que le choix topographique fut approprié au contenu de la carte.

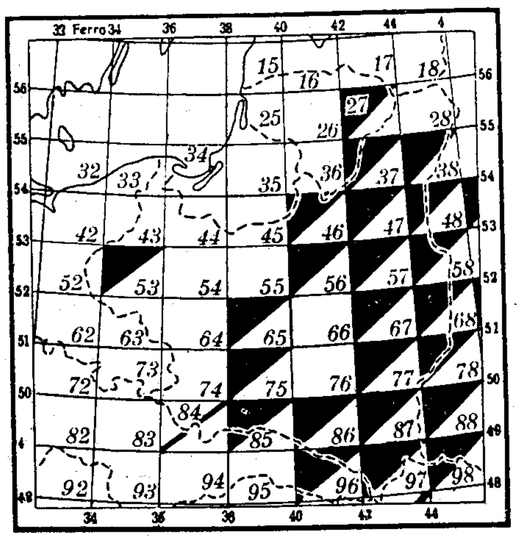

Ryc. 2. Stan mapy 1 : 300.000.
Zapełniono w połowie arkusze wydane, przekreślono arkusze przygotowywane.
État de la carte au 300.000e.
Feuilles editées en noir, feuilles \ en preparation.

Mapa ta nakrywa barwami współczesny obszar Polski oraz poza nią położone terytorja, zamieszkałe przez Polaków i wyróżnia pokaźną ilość frontów bojowych i granic, które w latach 1914 — 1922 były ustalone. Są tu więc zasięgi wojska rosyjskiego w b. Prusach i b. Austro-Węgrzech, fronty mocarstw centralnych na obszarach b. Rosji, są zasięgi wojska polskiego w czasie wojny polskiej, granice traktatu brzeskiego, litewsko-sowieckiego, linja Curzona, zasięg wojska sowieckiego, granice administracji okupantów, plebiscyty i t. d. Oczywiście wybór topografji został też dostosowany do treści mapy.

Mimo tak bogatej treści mapa p. Leskiego nie jest nią przeładowana, całość zaś jest naoczna, przejrzysta i dobrze czytelna. Może dla celów szkolnych jednak, dla których mapa została wydana, pożądanem było pogrubienie rzek, dzięki czemu treść zyskałaby należyte oparcie i podstawę.

Pewne uwagi nasuwają się przy rozpatrywaniu nazw regjonalnych, wprowadzonych w mapę, i trudno zrozumieć, jakie zasady przyjął autor przy ich wyborze. Z jednej strony mamy stare nazwy polityczne jak Poznańskie, Prusy Wschodnie, Galicja, tem samem pismem Litwa, Białoruś, Wołyń, Polesie, Podole (n. b. geograficzne). Szereg braków wykazuje nomenklatura (Biełgard, Zoppot, Malborg, Heilsberg, Braunsberg, Pr. Eylau, Gombin, Czarna Woda, Drysa, Osa, Deutsch-Eylau, Cylichowa, Wk. Strzelce, Ungwar, Kisucza, Dołhobyczew, Landwarowo, Nidbork i t. p.

Pożądanem byłoby zaopatrzenie mapy we współczesne granice sąsiednich państw, wyodrębnienie terytorjum Ober-Ostu, t. zw. statutowej Galicji Wschodniej, granicy między Litwą a Ukrainą według traktatu brzeskiego. Mapa nie znaczy różnic między granicą Polski z 1772 r. a współczesną na Pomorzu i koło Bojanowa, nie znaczy 5 wsi polskich na prawym brzegu Wisły pod Gniewem, nie zna wyników rozgraniczenia na Spiszu (n. b. nie Spiżu). Nie jest nam znany fakt zajęcia przez wojsko polskie polskiego obszaru etnograficznego współczesnej Litwy koło Kopciowa, o ile zaś wiemy, cały ówczesny powiat lidzki brał udział w głosowaniu do Sejmu wileńskiego w 1922 r. W przebiegu frontów bojowych spotykamy czasem pewne nieścisłości. I tak Tarnów był okupowany przez Moskali w maju 1915 r., nie wiemy zaś, dlaczego na specjalne wyróżnienie autora zasłużył front polski w czerwcu 1919 r. przedstawiony w kartonie. Charakterystyczniejszy może był front z przed 2 miesięcy z długą wypustką polską od Przemyśla do Lwowa. W kartonie zaś nie objęto Sanoka granicą administracji polskiej w listopadzie 1918 r. Należało też może w głównej mapie przedłużyć pas neutralny polsko-litewski i na Suwalszczyznę oraz zaopatrzyć mapę we wszystkie te miejscowości, które wspomniane są na grobie Nieznanego Żołnierza. Nie należało oczywiście pomijać Zadwórza. N. b. granica na Spiszu nie została ustaloną porozumieniem polsko-czeskiem, ale decyzją obcą.

Mapa p. Leskiego jest poprawnie, choć skromnie, reprodukowaną we W. I. G. *jw.*

Wilkinsa, Byrda, odkrycia Riiser Larsena, Mawsona i sondy wielu statków zostały uwzględnione, dzięki czemu mapa ostatniego wydania daje w tej mierze nowy i zgoła różny od dotychczasowego obraz subantarktycznych rowów, garbów i nowych lądów czy wysp.

Natomiast rysunek batymetrji oceanów nie uległ poza dziedzinami polarnemi poważniejszym zmianom w porównaniu z syntezą z 1928 roku. Ledwo tu i ówdzie uzupełniono i poprawiono mało ważne szczegóły.

Pod względem formalnym mapa idzie wślad wydania poprzedniego. Wyróżniono tylko lądolody. Nadto ze względów metodycznych i szkolnych zastosowano nadruk tonów hipsometrycznych na obszarze t. zw. Wschodniej Antarktydy w myśl konwencjonalnego schematu Griffitha Taylora (p. *Problems of Polar Research.* Am. Geogr. Soc. New York, 1928, p. 289). (Autoreferat).

671. E. Romer: **Stosunki polityczne i komunikacyjne świata.** Projekcja Merkatora. Podziałka na równiku 1 : 25,000.000. Książnica-Atlas. Lwów 1931. 4 sekcje á 95 × 63 *cm.*

Notre Institut Cartographique édita en l'année 1922 des planiglobes politiques murales (échelle 1/24 M). Pour faciliter l'orientation elles furent pourvues de topographie et de lignes de communication.

Pour satisfaire aux besoins scolaires, mainte fois répétés, on décida l'édition d'une carte politique mondiale plus riche en contenu — sous le titre mentionné.

Elle indique les frontières des Etats et les couvre de couleurs politiques, donne l'orientation topographique, le réseau des voies ferrées et celui de la navigation maritime.

La plus grande importance fut attachée à actualiser les informations de la carte, à considerer les derniers changements de frontières administratives ainsi que les récentes découvertes géographiques. On y a joint le tableau démonstratif de transports maritimes d'après une synthese démontrée dans notre Atlas Géographique Universel. La carte fut aussi pourvue de cartons illustrant les rapports politiques dans les régions arctiques] et antarctiques, la distribution mondiale des Polonais et les centres de production du charbon et du pétrole principaux.

W roku 1922 wydał nasz Instytut Kartograficzny ścienne planigloby polityczne w podziałce 1/24 M. Były one zaopatrzone w orjentacyjną topografję i komunikacje. Na skutek apelów o dostarczenie szkole bogatszej w treść mapy politycznej świata zadecydowano wydanie wymienionej w tytule mapy. Daje ona granice państw i nakrywa je barwami politycznemi, daje orjentacyjną topografję, sieć kolejową i żeglugi morskiej. Oczywiście położono duży nacisk na zaktualizowanie informacyj mapy, uwzględniono więc ostatnie zmiany w granicach administracyjnych i nowsze odkrycia geograficzne. Przeniesiono też tutaj obraz wielkości transportów morskich, znany z „Powszechnego Atlasu Geograficznego".

Zaopatrzono nadto mapę w kartony. I tak dano mapki stosunków posiadania w regjonach arktycznych i antarktycznych oraz przedstawiono rozmieszczenie ilościowe Polaków na świecie i główne złoża węgla i nafty.

Mapa nie jest generalizowaną i rysowaną w manierze map ściennych; zastosowano tutaj bowiem stosunkowo szczegółowy rysunek, odpowiadający charakterowi mapy, której tylko barwy polityczne mają być zdaleka widoczne. Zajmuje ona też pod tym względem miejsce pośrednie między mapą ścienną a podręczną. (Autoreferat).

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

672. Dr. E. Stonawski: **Beskidenkarte.** 1 : 75.000. Księg. S. Stuks. Cieszyn. 1928. Kartographisches fr. Militärgeographisches Institut. Wien. 120 × 45 *cm.*

Carte touristique des Beskides Occidentales en Pologne.

„Beskidenverein" w Bielsku inicjował wydanie tego przedruku kilku sekcyj austrjackiej mapy 1 : 75.000, obejmujących obszar między Cieszynem a Jordanowem i Andrychowem a Jabłonką. Okolice Wielkiej Raczy przedstawiono w kartonie. W porównaniu z ostatniemi wydaniami austrjackiej mapy 1 : 75.000 doznała mapa ta kilku nieznacznych uzupełnień w sytuacji, wprowadzono nadto w nią nową granicę państwową i spolszczono kilka nazw miejscowości na Śląsku. Wreszcie w barwie czerwonej zaznaczono znakowanie na ścieżkach turystycznych i schroniska. *jw.*

673. **Mapa taktyczna.** 1 : 100.000. P(as) 29—30 S(łup) 27 Gdynia, P 35 S 33 Myszyniec, P 36 S 31 Mława, P 36 S 32 Przasnysz, P 36 S 35 Tykocin, P 37 S 38 Dobrowola, P 38 S 28 Włocławek, P 38 S 39 Prużana, P 39 S 37 Wysokie Litewskie, P 39 S 38 Tewle, P 40 S 36 Biała Podl., P 40 S 37 Brześć n. B., P 40 S 38 Żabinka, P 41 S 29 Łódź, P 42 S 40 Kamień Koszyrski, P 42 S 41 Kuchecka Wola, P 44 S 37 Chełm. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1931.

New sheets of the Polish map to a scale 1 : 100.000.

Nowe arkusze mapy 1 : 100.000 oparte są na reambulacji z lat 1927 i 1928, jedynie arkusz gdyński uzupełniono do stanu z 1931 r. Wykonane są dwubarwnie, a tylko arkusz gdyński w egzemplarzach, ofiarowanych przez W. I. G. uczestnikom V ogólno-polskiego zjazdu nauczycieli geografji w Gdyni na Zielone Święta b. r., posiada zielony nadruk dla lasów a niebieski dla wód.

Wojskowy Instytut Geograficzny wydał dotąd 197 arkuszy nowej swej „setki", obejmującej około 186.000 *km*², t. j. prawie połowę Polski. W opracowaniu znajduje się ponad 50 arkuszy tej mapy z Pokucia, Polesia, pogranicza Prus Wschodnich i północnej Wileńszczyzny. Jest

uznania godnym fakt, że wśród przygotowywanych arkuszy znajdują się i sekcje czarnohorskie. Turysta polski otrzyma więc nareszcie dobrą polską mapę dla tych obszarów. Natomiast nie przystąpiono dotychczas do opracowania arkuszy „setki" z północno-wschodniej Wileńszczyzny, która jest dziś kartograficznie najwięcej upośledzona w Polsce. *jw.*

674. Aleksander Szczerban: **Mapa województwa białostockiego.** 1 : 300.000. Księgarnia A. Brzostowskiego, Białystok 1930. Druk. W. Cukrzyński. Warszawa. 90 × 80 *cm.*

A general map of the province of Białystok.

Mapa administracyjna województwa białostockiego daje granice do gminnych włącznie, klasyfikuje drogi na gruntowe i bite i wyróżnia ich charakter prawny. *jw.*

675. **Carte Internationale du Monde au 1,000.000e N. N — 33 Berlin.** 1 : 1,000.000. Reichsamt für Landesaufnahme. Berlin 1930. 41 × 43 *cm.*

This is the fourth German sheet of the International Map and embrasses the territories of Germany, Poland, Danmark and Sweden. The official nomenclature in this sheet is entirely ignored in the Polish provinces of Poznania and Pomerania. Only in few cases are given the Polish names in parentheses. The prewar frontiers have been preserved troughout this section. It should to be remarked, that the Polish text on this map is caralessly translated.

As the sheets Wien (v. No 436), Ostpreussen (v. No 476), München (v. No 641) is the section Berlin in a flagrant defiance of the decisions of the Paris International Map Conference of 1913, namely paragraphs 9 *a, c, d,* and 13 *a, c,* 14 *b, h.*

On the Polish territory several mistakes are cited concerning the railway-net.

Arkusz berliński Mapy Międzynarodowej został opracowany w r. 1929. Ukazał się dopiero na wiosnę b. r. Idzie on w ślady wszystkich trzech, poprzednio wydanych arkuszy przez Reichsamt für Landesaufnahme, i wprowadza zmiany w sygnaturach, które zanotowaliśmy także przy arkuszu monachijskim (p. No 641). Nadto wyróżniono pierwszorzędne szlaki drogowe (Fernverkehrstrassen) osobnym znakiem i wprowadzono ich numery oraz reflektory do nocnej komunikacji lotniczej. Dodano wreszcie poza ramkami karton z podziałem administracyjnym Berlina.

Jakość rzeczowa arkusza stoi na znanym a wysokim poziomie rzeczowym poprzednich sekcyj. Grzeszy on jednak nielojalnością w stosunku do statutu mapy 1/M, którą już przy sprawozdaniach poprzednich arkuszy kilkakrotnie wytykaliśmy (p. No 436, 476, 641). I tak dano tutaj wszędzie nomenklaturę i pisownię niemiecką na obszarze Polski, tak w województwie poznańskiem i pomorskiem, jak nawet i w łódzkiem oraz w Danji. Gdzieniegdzie tylko dodano w nawiasach współczesne nazwy oficjalne. Nie zapomniano oczywiście i o przedwojennych granicach Niemiec. Polski zaś tekst objaśnienia znaków miast roi się od błędów językowych i ortograficznych.

Wśród błędów zauważonych na obszarze Polski wymienić należy błędną klasyfikację dróg, błędną ilość torów na linji Rogóźno-Piła, brak kolei Bydgoszcz-Gdynia i Lwówek-Komorowo. Witkowo nie jest już miastem powiatowem. Nazwa Mośnica zamiast Moszczenica. Brak polskich znaków pisarskich. Brak lotnisk w Polsce.

Jak widzimy, niemieckie wydanie sekcji Berlin nie może żadną miarą nas zadowolnić. Byłoby uzasadnione najzupełniej wydanie polskie tej sekcji z polską nomenklaturą, respektujące statut mapy 1/M. *jw.*

676. Stefan Korytko: **Automobilowa, komunikacyjna, turystyczna mapa Polski.** 1 : 1,500.000. Lwów 1931. 108 × 65 *cm.*

A general motoring map of Poland with many inset-maps, which shows the principal towns of Poland.

Prócz mapy głównej w podziałce 1/1·5 M pomieszczono tutaj automobilową mapę Polski zachodniej po Kraków i Toruń w podziałce 1 : 750.000 oraz 32 plany miast polskich w podziałce 1 : 40.000, gdzie zaznaczono najdogodniejsze przejazdy dla samochodów. W obu mapach podano główne drogi automobilowe i odległości, wszakże nie objaśniono, w myśl jakiej zasady rysowano jedne grubemi, inne cienkiemi linjami, nie wyróżniono zaś choćby odcinków szosowanych i gruntowych. Nadto treść mapy poza drogami wykazuje bardzo wiele błędów i przeoczeń, jeśli chodzi o koleje, nomenklaturę a choćby i granicę państwa. Natomiast plany miast są celowo opracowane i wcale poprawne. Nb. w mapie nie podano drukarni, która ją wykonała, co uzasadnia przypuszczenie, że została ona wydrukowana zagranicą (!). *jw.*

MAPY SĄSIEDNICH KRAJÓW POLSKI.

CARTES DES ÉTATS VOISINS DE LA POLOGNE.

677. **Latvijas Karte.** 1 : 400.000. Armijas Štaba Geodezijas-Topografijas Dala. Riga 1931. 2 sekc. á 60 × 75 *cm.*

A beautiful general map of Latvia executed at the Geodetic and Topographic Branch of the Lettonian General Staff.

Bardzo piękna i poprawna mapa przeglądowa Łotwy daje na obszarze młodej republiki dobrze sklasyfikowaną topografję i komunikacje, granice do gminnych włącznie, lasy i warstwice co 20 *m.* Jej opracowanie i wykonanie przynosi chlubę Oddziałowi Geodetyczno-topograficznemu wojska łotewskiego. *jw.*

76 **Vers 1655.** Carte de la Chine de Michel Boim, jesuite polonais, publiée par J. B. Riccioli dans son ouvrage „Geographia et hydrographia reformata" (Bologne 1661).

77 **Vers 1655.** Atlas (— factice?) de Jérome Falck, graveur dantzigois (*).

78 **1657 et suiv.** Adam Kochański, mathématicien polonais, s'occupe des pendules pour la détermination de la longitude terrestre sur mer.

79 **1658.** Plan de Toruń d'Isidor Alfati, ingénieur militaire polonais.

80 **1659.** „La Géometrie" de Joseph Naroński, ouvrage resté manuscrit (Bibl. Czartoryski à Cracovie), premier traité polonais contenant la description des travaux cartographiques. Son auteur fut au service de Radziwiłł, puis passa comme cartographe au service de l'Electeur de Brandenbourg. Il est mort en 1678.

81 **1661 et suiv.** Levée de la Prusse Orientale par Joseph Naroński, première carte topographique (au 50.000-e ou au 100.000-e) de ce pays. Naroński et Suchodolski, deux Polonais sont les fondateurs de la topographie prussienne.

82 **1664.** La plus ancienne description de la planchette en polonais par Jean Peterson Hain.

83 **1670.** Carte de la Moscovie dans l'ouvrage de Paul Potocki, publié à Cracovie.

84 **Vers 1672.** Tite Live Burattini, Italien établi en Pologne se proposait de mesurer un are de parallèle dans ce pays. Il propagait l'idée de Pudłowski sur l'unification des mesures de longitude („Missure universale... Wilno 1675).

85 **1676.** Plan de la bataille de Żórawno de Jean Roode, ingénieur militaire de Sobieski, gravé par le dantzigois J. Saal.

86 **1679 et suiv.** Levée de Brandenbourg (au 12.500-e) et de la Prusse Orientale par Samuel Suchodolski, ingénieur et cartographe polonais au service de l'Electeur de Brandenbourg.

87 **1680 et suiv.** Le roi Jean Sobieski, membre protecteur de „l'Accademia Cosmografica degli Argonauti", fondée à Venice par le célèbre cartographe V. Coronelli, collectionne les atlas et cartes géographiques, encourage les travaux cartographiques et donne des renseignements aux cartographes, entre autres à Sanson.

88 **1681.** Carte de l'evêché d'Ermland (Warmja) dans un ouvrage publié à Oliwa.

89 **1686.** Ouvrage sur la géometrie („Geometra Polski) de Stanislas Solski avec des détails sur les travaux topographiques.

90 **1686.** Plan de Varsovie de Locci (?).

REICHSAMT FÜR LANDESAUFNAHME W 1930/31.

Nie wiele zmieniły się stosunki, nakreślone w ostatniem sprawozdaniu o „Reichsamt für Landesaufnahme". (Por. Przegl. Kart. T. V. str. 31).

Mały postęp w opracowaniu zaległych, zrewidowanych arkuszy okupiony został dalszem ograniczeniem polowych robót topografów nad reambulacją map. W sumie więc stan rewizyj na mapach nie wykazał żadnej poprawy, ale nawet pewne pogorszenie, ponieważ nie zdołano odbudować dostatecznej ilości zburzonych punktów triangulacyjnych.

Ów niepomyślny stan oficjalnych map zaniepokoił sfery naukowe

niemieckie. Wyrazem owych obaw są uchwały, powzięte przez tegoroczny zjazd geografów niemieckich w Gdańsku, które żądają od rządu Rzeszy i krajów wyasygnowania sum, niezbędnych do zupełnego zaktualizowania i należytego utrzymania w ewidencji podstawowych map. Rezolucje te nadto żądają intensywnej pracy nad stworzeniem nowej mapy 1 : 50.000, oraz protestują przeciwko likwidacji robót nad warstwicową mapą 1 : 200.000.

Wśród robót poszczególnych oddziałów Reichsamt für Landesaufnahme wymienić należy:

1. Pomiar bazy na Rugji, wykonany przez oddział trygonometryczny w ramach prac bałtyckiej komisji geodetycznej, oraz nawiązanie pierwszorzędnej sieci niemieckiej z siecią duńską.

2. Nowe wydawnictwo, katalog punktów triangulacyjnych, ułożony według arkuszy mapy 1 : 25.000 na miejsce dotychczasowej publikacji: „Abrisse, Koordinaten und Höhen".

3. Zastosowanie w obszarze Saary fotogrammetrji do zdjęcia warstwic w obszarach leśnych. Możliwem to jest jednak tylko w lasach liściastych i wczesną wiosną, zanim drzewa pokryją się liśćmi.

4. Przejście na fotomechaniczne sposoby reprodukcji oraz na rysunek na cellonie, opisane w referacie Nr. 690.

5. Dalszy spadek, w sumie około 40%, zbytu map.

VOJENSKÝ ZEMĚPISNÝ ÚSTAV W R. 1930.

INSTITUT GÉOGRAPHIQUE MILITAIRE TCHÉCOSLOVAQUE 1930.

Wydział astronomiczno-geodetyczny. W ostatnim roku oznaczono spółrzędne geograficzne 4 punktów triangulacji pierwszorzędnej na Morawach, przeprowadzono szczegółową triangulację obszaru 500 km^2 koło Turcz. św. Marcina (137 punktów) oraz zniwelowano 36 *km* na Słowaczyźnie (63 punktów).

Wydział topograficzny. Zdjęto 70 km^2 w podziałce 1 : 10.000 oraz 230 km^2 w podziałce 1 : 20.000 w Brdylesie. Zrewidowano okolice Slan i Ołomuńca na obszarze 250 km^2 w podziałce 1 : 25.000 oraz w tejże podziałce 3873 km^2 w okolicach Komarna i Trebiszowa. Jeszcze w poprzednim roku ukończono zdjęcie fotogrammetryczne małego obszaru nad Wełtawą powyżej Pragi w podziałce 1 : 1000. Obecnie pracuje oddział fotogrammetryczny w okolicach Krzemnicy (70 km^2) oraz w okolicach Hornej Stubni i Handrowej.

Wydział kartograficzny. Mapa 1 : 75.000. Rysowano 37 sekcyj, z czego 14 wydrukowano. Obecnie prawie cała Czechosłowacja na zachód od południka Tatr posiada już mapę 1 : 75.000 z nomenklaturą czeską i częściowo wprowadzonemi uzupełnieniami.

Mapa 1 : 200.000. Jak wiadomo, czeskie wydanie mapy 1 : 200.000 jest gotowe. Obecnie jedynie przerysowuje się t. zw. sekcje prowizoryczne z uproszczonem pismem. W r. 1930 przerabiano w ten sposób arkusz ołomuniecki i morawsko-ostrawski.

Mapa 1 : 300.000. Prace nad wydaniem definitywnem przerwano.

Mapa 1 : 750.000. Bez zmiany. Nie uzupełnia się jej wobec przygotowania nowej mapy przeglądowej 1 : 500.000. W r. 1930 kontynuowano z tej mapy rysunek sekcji praskiej.

Mapa Międzynarodowa 1/M bez zmiany.

Mapa lotnicza 1 : 200.000. Wydano w r. 1930 2 sekcje, co daje razem z poprzednio wydanemi 5 arkuszy.

Wydział reprodukcyjny. W r. 1930 powiększono o około 60% produkcję, drukując 4,339.513 egzemplarzy różnych map.

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

687. **Mapa Polska 1 : 100.000.** P 31 S 39 Olkieniki zachód, P 39 S 35 Filipów, P 36 S 37 Zabłudów, P 37 S 37 Narew, P 38 S 37 Hajnówka, P 38 S 41 Iwacewicze, P 39 S 39 Malecz, P 40 S 40 Drohiczyn Poleski, P 41 S 42 Serniki, P 42 S 39 Ratno, P 42 S 42 Chinocze, P 43 S 41 Maniewicze.
Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1931.
New sheets of Polish map 1 : 100.000.

Te arkusze mapy 1 : 100.000 zapełniają już prawie całe Polesie, gdzie kilka ledwo arkuszy nowej polskiej „setki" brakuje. Tym sposobem otrzymujemy nieprzerwany pas gotowej „setki" od Wilji za Dniestr. W. I. G. wydaje także coraz to nowe sekcje, poprzednio czterobarwne, w wydaniu dwubarwnem, zaopatrując je oczywiście w spółrzędne prostokątne, całą nową formalną adaptację oraz wprowadzając w nie nieraz bardzo cenne i interesujące t. zw. „częściowe uzupełnienia". *jw.*

MAPY SĄSIEDNICH KRAJÓW POLSKI.

CARTES DES ÉTATS VOISINS DE LA POLOGNE.

688. **Karte des Gebietes der Freien Stadt Danzig.** 1 : 100.000. Reichsamt für Landesaufnahme. Berlin 1930. 86 × 66 *cm.*
A detailed map of the Free City of Danzig.

Pierwsze wydanie tego przedruku z 12 arkuszy Karte des Deutschen Reiches 1 : 100.000 ukazało się w r. 1921 (por. Przegląd Kart. 1923, Nr. 4).

Zastosowano tam niebieski nadruk na wody, zielony na lasy, a czerwony na granice. Mapa wykazuje obecnie na obszarze Niemiec i W. M. Gdańska te same poprawki, które wniesiono i w mapę 1 : 25.000 (por. Przegl. Kart. Nr. I, IV, p. 56 i 57), kolej więc np. Wrzeszcz-Kartuzy jest doprowadzona tylko do granicy W. Miasta, gdzie się urywa. Na obszarze Polski brak jest jakichkolwiek uzupełnień. Mapa jest zaopatrzona w sieć spółrzędnych prostokątnych i kartoniki z podziałem administracyjnym, izogonami i objaśnieniem znaków. Jest to niewątpliwie najlepsza podręczna mapa obszaru Wolnego Miasta. *jw.*

689. **Administratiwnaja Karta Jewropejskoj czasti SSSR.** 1 : 2,000.000. Moskwa 1931. Izdanje Gidrogor'a. Druk Goznak. 4 sekc. à 73 × 98 *cm.*
A good and detailed map of the European part of the Soviet Union.

Najszczegółowsza ta przeglądowa mapa administracyjna europejskiej części ZSRR daje podział na republiki i obszary autonomiczne oraz na okręgi gospodarcze, według stanu ze stycznia 1931. Rejony zaznaczono tylko w niektórych obszarach, gdzie ich granice są już ustabilizowane. Mapa posiada bogatą i dobrze sklasyfikowaną topografję, koleje i drogi. Jest pierwszorzędnem i opartem pod każdym względem na najnowszym materjale źródłem informacyj, dobrze wyrysowanem i wydrukowanem. Nawet treść mapy poza obszarem ZSRR odznacza się, co jest nieczęstem w sowieckich mapach, względnie małą ilością braków i błędów. Stwierdzić jednak należy, że nie zna ona wyników delimitacji na granicy z Polską, a treść jej na naszym obszarze ma braki. *jw.*

KSIĄŻKI.

LES LIVRES.

690. Otto H. Krause: **Neue Wege der Kartenherstellung im Reichsamt für Landesaufnahme.** Sonderheft 9 zu den „Mitteilungen des Reichsamt für Landesaufnahme". Berlin 1931. Reichsamt für Landesaufnahme. 8°. 68 str. 15 tablic.

Ograniczenia budżetowe powojenne utrudniły poważnie czynność niemieckiego zakładu kartograficznego i z każdym rokiem stan zalegających z uzupełnieniami czy reambulacją arkuszy się powiększał. Wstrzymano prace nad wydaniem barwnem mapy 1 : 100.000, podobnie jak i nad warstwicową mapą 1 : 200.000. Mapa 1 : 50.000 np. stoi w miejscu od dłuższego czasu, zaś nowa mapa 1 : 5.000 wychodzi w tempie, którego utrzymanie wróży setki chyba lat jeszcze pracy nad nią.

Z drugiej strony roboty topograficzne szły o wiele sprawniej i corocznie zwiększał się materjał reambulacyjny, który nie zostawał wnie-

siony w mapy o różnych podziałkach. Oddział kartograficzny jednem słowem blokował cały tok pracy zakładu.

Należało wobec tego przedsięwziąć pewne środki, któreby nie negatywnie, jak redukcje zakresu wydawnictw, ale pozytywnie ten stan usunęły. Zdecydowano więc, że proceder reprodukcyjny, który dotąd panował w zakładzie, t. j. miedzioryt i litografja nie spełniają już swego zadania w zmienionych stosunkach. Zgodnie z tendencjami, panującemi dzisiaj na całym świecie w zakładach kartograficznych, zadecydowano przejście na nowoczesne, prostsze, ekonomiczniejsze fotomechaniczne sposoby reprodukcji map. Oznaczało to oczywiście rewolucję w zakładzie o tak uświęconych tradycjach reprodukcyjnych, niemniej jednak na tę rewolucję się zdecydowano. Przeprowadzili ją nie starzy pracownicy zakładu, osiwiali przy pracy nad płytą miedzianą czy kamieniem litograficznym, ale młodzi, których zadaniem było, przy przejściu na nowe metody, wyzyskać jak najwięcej stary materjał płyt miedzianych i kamieni litograficznych.

Broszurka, wymieniona w tytule, jest właśnie sprawozdaniem tych pionierów rewolucji technicznej w zakładzie o zmianach, którym uległa mapa 1:25.000, 1:50.000 oraz 1:100.000 i 1:300.000. Najważniejsze z tych zmian to przejście z grawury na kamieniu czy miedzi na rysunek oryginalny, wykonany tuszem na cellonie, i opis czcionkami, a nie ręczny. Nadto mapę 1:50.000 niekiedy rysuje się w podziałce dwukrotnie większej, t. j. 1:25.000. Zdecydowano dalej przejść przy mapie 1:25.000 na druk trójbarwny (warstwice bronzowe, wody niebieskie). Dużą także część pracy poświęcają autorzy kosztom obecnych sposobów w porównaniu z dawnemi, technice cieniowanego rysunku terenu, siatki wodnej, druku, opisu i t. p.

Jak wiemy, rewolucja, przeprowadzona w metodach reprodukcji w Reichsamt für Landesaufnahme, wyszła na dobre zakładowi, a zaległości oddziału kartograficznego powoli będą się zmniejszały.

Broszurka O. E. Krausego zawiera szereg próbek drukarskich z map 1:25.000, 1:50.000 i 1:300.000, które dobrze porównują druki, wykonane staremi i nowemi metodami. *jw.*

691. **Das Reichsamt für Landesaufnahme und seine Kartenwerke.** Berlin 1931. Reichsamt für Landesaufnahme. 8⁰. 318 str. 43 tablic.

Pragnąc spopularyzować w najszerszem tego słowa znaczeniu mapę i rozszerzyć jej zbyt, wydał Reichsamt für Landesaufnahme tę niezmiernie celową i pożyteczną książkę. Nie jest to wyczerpująca monografja naukowa zakładu, ale podręcznik, pisany dla ściśle praktycznych celów, przeznaczony także dla przeciętnego konsumenta mapy. To umożliwia też zupełnie niska jego cena (6 RM).

W szeregu rozdziałów rozważono organizację miernictwa w Niemczech ze szczególnem uwzględnieniem własnego zakładu, objaśniono popularnie triangulację, niwelację, topografję, fotogrammetrję, projekcje, spółrzędne prostokątne, znaki i skorowidze. Podano zasady reprodukcji map i ich ewidencji. Objaśniono też w jak najzupełniejszy sposób czytanie mapy. Nie podano jednak choćby szkicu historycznego zakładu. Wreszcie w części szczegółowej opisano pokolei wszystkie mapy urzędu, tak współczesne jak i nieuzupełniane, podając przy każdej spis sekcyj i skorowidz, dalej warunki sprzedaży, zasady kartograficznego prawa autorskiego, literaturę kartograficzną, nawet zasady podklejania i t. d., i t. d.

Tablice służą do objaśnienia triangulacji, topografji i kartografji oraz dają wycinki wszystkich map zakładu. Szkoda, że nie podano objaśnień znaków wszystkich map.

Publikacja ta jest wzorowem vademecum dla posługującego się mapą oficjalną Niemca a i Polakowi odda ona nieraz rzetelną usługę. *jw.*

692. **Statystyka narodowościowa w Litwie Kowieńskiej** na podstawie danych głosowania do Sejmów. Opracowana według urzędowych danych statystyki wyborczej przez Centralny Polski Komitet wyborczy, Kowno. Omega. 1926. 14 str. i mapa 55 × 50 *cm.*

Jest to, jak widzimy, publikacja z przed pięciu lat, która dopiero teraz dostała się do rąk redakcji „Polskiego Przeglądu kartograficznego". Nic dziwnego. Stosunki polityczne między Polską a Litwą odbijają się w dotkliwy sposób na stosunkach naukowych, zwłaszcza gdy chodzi o wydawnictwa polskiej ludności Litwy. Niemniej jednakże publikacja ta została już w Polsce należycie zeksploatowana jeszcze przed trzema laty w książce Wł. Wielhorskiego p. t.: „Litwa etnograficzna" (Wileńskie Biuro Informacyjne. Wilno 1928), która została także i na naszych łamach sprawozdana. (T. III. Nr. 532). Wielhorski mianowicie dał w swej książce wśród map kopję mapy, załączonej do druku kowieńskiego.

Druk kowieński daje więc dla okręgów wyborczych i gmin statystykę narodowościową Litwy, opartą nie na litewskim spisie ludności z r. 1923, którego wiarygodność a priori odrzuca, ale na wynikach głosowań do Sejmu litewskiego w r. 1923 i 1926. Obliczono odsetek poszczególnych narodowowości, eliminując listy socjalistyczne i komunistyczne, na które złożyły się proporcjonalnie wszystkie narodowości. Jak widzimy, procenty te dla Polaków uważać należy za minimalne, niemniej jednakże za około trzykrotnie wyższe od danych spisu z r. 1923. Nie obejmują one kraju kłajpedzkiego.

Rezultatem tych zestawień statystycznych są następujące odsetki poszczególnych narodowości: Litwini 76·37% (84·4), Polacy 9·99% (3·2),

peuvent être considérer comme les conditions, qui réalisées peuvent introduire un systhéme dans les recherches morphométriques.

Conclusions finales:

1. Chaque travail morphologique se servant d'une méthode morphométrique comprend deux parties: la recherche d'une méthode morphométrique et son emploi.

2. La recherche de la méthode:

a) Les buts purement géographiques et non spéculation mathématique doivent décider de choix de la méthode morphométrique.

b) L'étude particulière de chaque problème est très désidérable, pour son approfondissement.

c) Deux auteurs travaillants sur un terrain commun devraient employer la même méthode morphométrique afin que les résultats de leur travail puissent être comparés.

d) Ce but ne peut être attaint qu'a la condition de se servir des mêmes superficies des champs et de fixer le point de repère.

e) L'auteur démontre qu'il faudrait se servir dans les travaux mentionnés des champs carrés, correspondants à de la superficie moyenne, limitée par la ligne de l'horizon qui occuppe à peu près un quart da la carte 1:25.000.

f) L'auteur propose l'affrachissement de la dépendance des points d'intersection des axes de départ et de leur position, les déplacant dans les deux sens divers.

g) Le mesurage des éléments du paysage mesurés jusqu'ici est basé sur des méthodes déja connues. Les études sur les pentes, les cavités et les convexités du terrain et sur le nombre exprimé en pour cent des plaines dans l'ensemble du paysage — ne sont pas commencées.

3. L'exploitation de la méthode:

a) Les conclusions finales d'un travail morphométrique forment le but géographique. La valeur d'un travail morphométrique existe non dans la méthode employée, mais dans la possibilité d'en tirer le maximum de conclusions scientifiques.

b) Après avoir baser les recherches sur une méthode objective il faut assembler le maximum des matériaux afin de pouvoir examiner les problèmes morphologiques.

c) La représetation cartographique des études ne présente pas des difficultés, mais elle doit se servir de toutes les possibilités techniques pourque les materiaux puissent êntre bien employés.

d) La comparaison du cartogramme avec la carte izarytmique est d'un interêt spécial, car elle perment de controler cette dernière. On ne l'a pas pu faire jusqu'ici les cartogramme des matériaux n'étant pas publiés.

e) Il serait à désirer que les travaux spécials s'occupent de l'étude detaillée et de la représentation cartographique d'un seul élément du paysage.

f) Les conclusions obtenues par la méthode morphométrique ne peuvent être considérés comme les acquisitions nouvelles dans le domaine de morphologie mais comme un aide et valeur controlante, qui facilite l'ensemble des recherches morphologiques.

g) L'études mentionées devraient créées une synthèse que n'embrassant pas l'ensemble des éléments tacherait plutôt de créer des types spéciaux des groupes des éléments du paysage.

MAPY POLSKI.
CARTES DE LA POLOGNE.

704. E. Wojtaszewski: **Mapa powiatu katowickiego.** 1:50.000. L. Fiszer. Katowice 1931. Druk „Światłodruk". Katowice. 68 × 41 cm.

Mapa powiatu katowickiego, oparta o pruską mapę 1:25.000. Granice gmin pokryto nadrukiem czerwonym. jw.

705. **Mapa przeglądowa centralnej części górnośląskiego okręgu przemysłowego.** 1:50.000. Księg. T. Mikulski. Katowice. 59 × 38 cm.

A map of the central part of the Upper Silesian industrial region.

Jednobarwny szkic, oparty o mapę pruską 1:100.000, podaje m. i. wszystkie kopalnie oraz huty węgla, cynku i ołowiu. Nie uzgodniono jednak sytuacji ze stanem współczesnym tak na Śląsku, jak i w powiecie będzińskim. jw.

706. **Mapa 1:100.000** P(as) 31 S(łup) 35 Przerośl, P 33 S 28 Sztum (Stuhm) P 35 S 31 Neidenburg (Nibork), P 36 S 33 Ostrołęka, P 36 S 34 Łomża, P 39 S 23 Buk, P 39 S 40 Chomsk, P 40 S 39 Kobryń, P 40 S 44 Dawidgródek, P 40 S 41 Mikaszewicze, P 41 S 39 Dywin, P 41 S 40 Wielka Hłusza, P 41 S 41 Lubieszów. Wojskowy Instytut Geograficzny, Warszawa 1931—2.

These new sheets of the Polish map to a scale 1:100.000 are printed in four colours. The rivers are blue, the contourlines brown, the forests green.

Nowa serja arkuszy mapy taktycznej przynosi kilka przyjemnych niespodzianek. Jak wiemy, przed paru laty przeszedł WIG. z mapy czwórbarwnej (wody niebieskie, lasy zielone) na mapę dwubarwną z bronzowemi jedynie warstwicami. Decyzja ta, podyktowana względami wojskowemi, utrudniła niewątpliwie czytelność i naoczność mapy dla przeciętnego turysty. Wraca więc WIG., choć w zmienionej formie, do mapy czwórbarwnej. Na czarne bowiem rzeki i jeziora nadrukowuje kolor niebieski, a na czarny rysunek lasu kolor zielony. Jak widzimy więc, decyzja ta uwzględnia względy wojskowe a turyście daje mapę w pełni naoczną. N. b. WIG. drukuje dziś tak dwubarwne, jak i czterobarwne wydanie.

Inną ważną nowością są dwa wschodniopoleskie arkusze, Dawidgródek i Mikaszewicze. Przypominamy znów, że przed paru laty wydał WIG. owe sekcje na podstawie nowego zdjęcia, podobnie zresztą, jak i całe wschodnie Polesie bez terenu, jako arkusze prowizoryczne. W r. 1930 jednakże przeprowadzono w tych obszarach reambulację owego zdjęcia, połączoną ze zdjęciem rzeźby. Rezultatem tego jest nowa mapa z warstwicami co 1,25 m, która jest pierwszorzędnym obrazem rzeźby wschodniego Polesia, dotąd bodaj najwięcej upośledzonego kartograficznie w Polsce.

Przypuszczać trzeba, że inne sekcje pójdą szybko za nią. Mamy też nadzieję, że dla północnej Wileńszczyzny, obecnie najwięcej kartograficznie upośledzonej w Polsce, dla której obecnie przygotowuje WIG. „setkę", będziemy w krótkim czasie dysponować podobnie piękną mapą.

Podnieść wreszcie należy, że gotowy już jest w nowej „setce" cały wschód Polski na północ od Dniestru, wschód od Bugu i północ od Narwi, oczywiście z wyjątkiem Wileńszczyzny na północ od Wilji. Przygotowuje się arkusze ze Wschodnich Karpat, północnej Wileńszczyzny i pogranicza Prus Wschodnich. (Por. ryc. 12). jw.

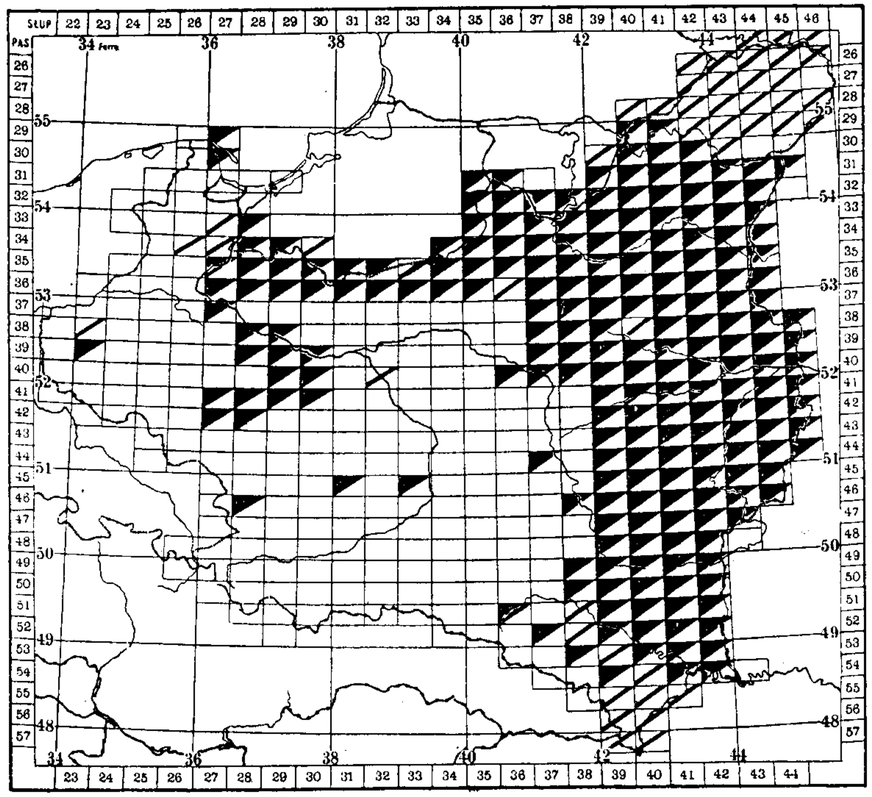

Rys. 12. Stan mapy 1:100.000. Zapełniono w połowie arkusze wydane, przekreślono arkusze przygotowywane.

État de la carte au 100.000-e. Feuilles editées en noir, (/) feuilles en préparation.

707. **Karte der Wojewodschaft Schlesien und der angrenzenden Gebieten.** Bearbeitet vom Ing. Schwartzl, Bielitz. Maßstab 1:200.000. Verlag Günther Wolf. Plauen im Vogtland. Ausführung und Druck kartographisches, früher Militärgeographisches Institut in Wien. 73 × 91 cm.

Ein Zusammendruck der Blätter der österreichischen Karte 1:200.000.

Mapę tę załączono do książki Wiktora Kandera: „Das Deutschtum in Polnisch-Schlesien", stanowiącej tom czwarty serji: Deutsche Gaue im Osten, wydanej przez Guenthera Wolfa w Plauen (Vogtland). Jest też ona osobno do nabycia.

Książka była drukowana w niemieckiej Kattowitzer Buchdruckerei und Verlags-Sp. Akc., mapa natomiast jest wielobarwnym wycinkiem z kilku arkuszy austrjackiej mapy generalnej 1:200.000, sięgającym na zachodzie po Opawę i Opole, na północy po Częstochowę, na południu po Żylinę a na wschodzie po Wolbrom i Skawinę. Jak więc widzimy, obejmuje nietylko samo województwo, ale i jego obszar turystyczny w Beskidzie Zachodnim z Babią Górą włącznie. W porównaniu z ostatnimi drukami mapy 1:200.000 wykazuje ona mało zmian. Dodano jedynie tu i ówdzie w nawiasach nazwy polskie oraz wprowadzono niektóre z nowych kolei, pomijając jednak w województwie śląskiem linje Mizerów-Makoszowy, Herby Nowe-Zduńska Wola, Hajduki-Kochłowice, Strzebin-Woźniki, Ząbkowice-Szarlej, Bluszczów-Pszów, Wisła-Głębiec. Nie wprowadzono nadto na nowowzniesionych linjach stacyj a granica województwa śląskiego jest błędna koło Czeladzi. Daje się także odczuwać brak granic powiatów. W każdym razie, pomijając nomenklaturę niemiecką, jest to jedna z najlepszych i najładniejszych map województwa.

Fakt też ten, że tego rodzaju mapa jest pochodzenia obcego, skłania nas do wyrażenia kilku dezyderatów pod adresem Wojskowego Instytutu Geograficznego. Byłoby bardzo celowem i pożądanem, gdyby mógł on i zechciał poświęcić swą uwagę nietylko obsłużeniu wojska, ale i potrzebom ogółu ludności i turystyki. Stwierdzić w każdym razie trzeba, że mapą „sztabową", używaną i przez wojsko, na Pomorzu, w Poznańskiem i na Śląsku jest mapa pruska, tak jak w południowej Polsce druki wiedeńskie i praskie. Fakt, że dla wschodniej Polski istnieje dobra polska mapa, nie ma znaczenia, bo poza wojskiem nikt jej nie używa. Tam natomiast, gdzie karta zaczyna być artykułem jeśli nie pierwszej, to drugiej potrzeby, brak jest polskiej mapy, a turysta wędruje z mapą czeską czy pruską. Byłoby celowem i pożądanem, by WIG. narazie dostarczał choćby własnych odbitek mapy 1:75.000 takich, jakie daje z mapy 1:25.000, nadto, by wydawał nietylko mapy 1:300.000 w sekcjach, ale i wycinki z nich dla województw. To umożliwi mu konkurencję z obcą mapą szczegółową w Polsce. jw.

708. **Mapa 1:300.000.** 29 — Witebsk, 39 — Borysów, 89 — Berdyczów, 99 — Humań. Wojskowy Instytut Geograficzny, 1931—2.

The new sheets of the Polish map to a scale 1:300.000.

Ostatnie sekcje mapy 1:300.000 obejmują części Ukrainy i Białorusi i są pierwszorzędną i zupełnie współczesną, przeważnie warstwicową syntezą dla tych obszarów. Uwzględniono tam rozbudowę komunikacyj, przewidzianą planem pięcioletnim. jw.

709. Kurt Lück: **Karte der deutschen Sprachinseln in Polnisch-Wolhynien.** Maßstab 1:400.000. Plauen i. V. Günther Wolf. 1931. 49 × 33 cm.

Mapa ta znajduje się osobno w handlu a załączono ją także do książki Karasek-Lück: Die deutschen Siedlungen in Wolhynien. Deutsche Gaue im Osten. 1931. Jest to jednobarwna mapa, w której wymieniono wszystkie osady niemieckie na Wołyniu, wyróżniając znakami ilość gospodarstw niemieckich, odsetek Niemców, względnie ewangelików i parafje niemieckie. Należy podkreślić, że mapa ta nie jest zgodna z polskim spisem ludności z r. 1921, ale wykazuje poważniejsze ilości Niemców. Gdy spis ludności z r. 1921 znalazł tu 24.960 Niemców, Lück podaje dla 1927 r. około 48.000. Autor podaje jako źródła przedewszystkiem własną ankietę po kolonjach, parafjach i t. d., przeprowadzoną w r. 1927. Zebrał on informacje o 397 osadach, zamieszkałych po dzisiaj przez Niemców, o 160 założonych przez Niemców, ale dziś opuszczonych, 33 dziś już nieistniejących, których położenia nie mógł autor stwierdzić i wreszcie o 28 osadach istniejących, których położenia nie podawały używane przez autora mapy. (N. b. autor nie zna nowej polskiej mapy 1:100.000, która podaje niektóre z tych miejscowości). Mapa Lücka daje, jak widzimy, niezmiernie bogaty materjał. Różnice między nim a polskim